

BOKANMÄLAN

Grundkurser i mikroteori har, på det stora hela, sett ungefär likadana ut under efterkrigstiden. Samma sak kan man säga om läroböckerna för samma grundkurs. Hade man tittat efter i en gammal kursbok i mikroekonomi från 50-talet hade den sett ut på ungefär samma sätt som idag. Man börjar med lite allmänt om utbud, efterfråga och jämvikt. Sedan specialstuderar man efterfrågesidan (konsumtionsteori) och produktionsidan med dess olika marknadsformer. Denna del tar inte sällan upp en väsentlig del av boken. Därefter diskuterar man, vanligtvis, något om allmän jämvikt och marknadens förträfflighet. Avslutningsvis går man igenom olika problem och statliga ingripanden och deras förträfflighet, där tyngdpunkten i och för sig varierat under årens lopp. Normalt idag är att diskutera sådant som osäkerhet och informationsasymmetrier, men även gamla hederliga idéer om kollektiva varor och externa effekter får ett inte litet utrymme, även om synen modifierats något under åren. Det som framförallt är nytt är att spelteorin kommit att införlivas i teorierna för att belysa olika problem. Kanske kunde också public choice nämnas som en ny komponent. En ny bok i mikroekonomi – även om den är på svenska – borde tas emot med en gäspning. Hur många variationer kan man göra på samma tema egentligen? Kommer man att analysera val mellan varorna A och B eller X och Y, eller kommer man kanske rentav vara så verklighetstrogen så att man analyserar ett val mellan pilsner och korv?

Låt mig till att börja med säga att Hultkrantz och Nilssons bok inte är

en sådan bok. Dessa båda herrar har försökt att göra något nytt. Redan vid en snabb titt på innehållsförteckningen och genombläddring av boken ser man att upplägget är annorlunda. De traditionella bitarna i början av boken är kraftigt nerkortade. Vissa delar har också förpassats till senare delar av boken. I kapitel 6 (av totalt 17 kapitel) har man redan lyckats gå igenom lejonparten av de traditionella områdena och kommit fram till första välfärdsteoremet. Kapitel avslutas med en ”karta” över resten av boken där författarna gör klart att resten av boken (11 kapitel) ska handla om olika situationer där detta välfärdsteorem inte utan vidare kan appliceras. Man kan notera att redan i kapitel 3 diskuteras osäkerhet och i kapitel 4 introduceras spelteori och Nash jämvikter.

Efter att ha läst igenom boken kan jag direkt säga att innehållsförteckningen inte är missvisande. Boken skiljer sig på väsentliga punkter från tidigare mikroekonomiska böcker.

Genomgången av traditionell teori med tillhörande diagramritning har kraftigt beskurits. Matematiken har man försökt hålla på ett minimum och mycket har lagts i delar markerade som överkurs. Diagram och kurvförflyttningar på det ena eller andra hållet finns kvar, men jag skulle ändå säga att det har – åtminstone jämfört med de amerikanska varianterna – reducerats.

Generellt sett så satsar författarna mycket mer kraft på att diskutera och resonera kring olika spörsmål än traditionella läroböcker. Diskussioner kring olika metodproblem, såsom rationalitetsbegreppet – ämnen som kanske nämns i förbifarten eller i en fotnot i ”vanliga” läroböcker – ägnas t ex stort utrymme. Författarna ägnar också en väsentlig del av boken åt diskussioner kring olika institutioners roll och framväxt – något de tydligt också poängterar i förordet. I hela kapitel 8 diskuteras t ex

Lars Hultkrantz och
Jan-Erik Nilsson
*Samhällsekonomisk
Analys*, SNS förlag
2004, s 364.

varför organisationer behövs och hela kapitel 14 ägnas åt konkurrenspolitik.

Varför har då Hulkrantz och Nilsson valt att kraftigt reformera upplägget och dispositionen av en grundbok i mikroekonomi? De svarar själva i förordet att "den nationalekonomiska teorin för länge sen har lämnat det stadium där läroböckerna ännu befinner sig". Risken är att studenterna fastnar i olika (matematiska) teknikaliteter och att de tappar känslan för helheten och en förståelse för hur samhällsekonomin fungerar bortom derivator och ekvationer.

Hur är då boken? Har de lyckats? Låt mig till att börja med säga att jag tycker att boken är sympatisk. Ansatsen och försöket med ett nytt angreppssätt är bra. Det har varit givande och intressant att läsa boken. Boken innehåller många intressanta diskussioner och resonemang som man saknat i det traditionella amerikanska undervisningsmaterialet. För att utvärdera boken måste man emellertid först klargöra för vem boken är skriven. Nationalekonomi på grundnivå är problematiskt eftersom man i princip har två olika kategorier av studenter. Vi har dels dem som tänker fortsätta att läsa nationalekonomi och ha det som huvudämne, dels dem som inte vill läsa det som huvudämne utan "bara" vill komplettera sin övriga utbildning med en allmän förståelse för samhällsekonomin.

För den första kategorin studenter gäller att grundboken måste ge en introduktion och bas för fortsatta studier inom nationalekonomi. Om man inte ändrar upplägg och innehåll i B- och C-kurser i mikroekonomi kan jag bara säga att den här boken inte räcker för denna kategori studenter. De traditionella bitarna är alldeles för knapphändig sammanställda. För den andra kategorin studenter, som inte avser att läsa mer nationalekonomi utan bara vill ha en samhällsekonomisk orientering har den

här boken många fördelar gentemot de amerikanska tegelstenarna.

Kritik mot nationalekonomin som en "autistisk" samhällsvetenskap – en vetenskap utan koppling till verkligheten och med fokus på matematiska teknikaliteter – har på senare tid framförts av studenter, inte bara i Sverige. För studenter som skriker "autism" så fort de ser en derivata eller ekvation måste de traditionella läroböckerna vara rena rysaren. Här kan boken visa på en mer "nyanserad" och mindre teknisk sida av nationalekonomin som borde falla denna kategori av studenter i smaken.

Det negativa med boken är genomgången av de traditionella områdena. Det känns som författarna egentligen har skrivit en längre version, men pga platsbrist skurit ner texten. För egen del har jag inga större problem att följa resonemangen, eftersom jag läst dylikt ett otal gånger förut, men för en student som aldrig tidigare läst nationalekonomi måste den traditionella teorin framstå som väldigt förvirrande. Många delar är så kortfattat beskrivna att det skulle krävas kompletteringar under lektionerna för att få grepp om det hela. De amerikanska tegelstenarna må vara sega och onödigt långa, men är mycket tydligare och klarare i det här avseendet. Vissa resonemang och begrepp måste få ta och ges utrymme. Vissa områden har helt lämnats därhän, såsom analys av faktormarknaden eller en diskussion om substitutions- och inkomsteffekter vid prisförändringar.

Det känns också lite märkligt att vissa bitar ligger lite utspridda i boken. I kapitel 2 börjar man diskutera företaget, dess produktion och dess kostnader. Mycket kort. Långt senare, i kapitel 11, avslutar man diskussionen och bygger vidare med nya element. Det känns märkligt. Samtidigt är beskrivningen väldigt summarisk – vilket kan sägas om konsumtionsteorin också – man

skiljer t ex inte mellan kort och lång sikt. Konsumentöverskott introduceras tidigt i boken (kapitel 2). Producentöverskott diskuteras däremot inte förrän i kapitel 9 och definieras inte förrän i kapitel 12 och återigen i kapitel 15. Märkligt. I näst sista kapitlet (kapitel 16) introduceras läsarna inför begrepp som indirekt efterfrågefunktion samt komplement- och substitutvaror. Dessa delar skulle helt klart nämnas tidigare, och en omdisponering av vissa avsnitt vore mer än önskvärt.

Jag tycker också att det är märkligt att man i avsnittet om osäkerhet går igenom och analyserar riskaversion men menar att risksökande/riskålskande är "värt en helt egen analys" och därför inte diskuterar detta trots att det inte hade behövt ta speciellt mycket kraft att förutom en konkav nyttofunktion också analysera en konvex.

Om dagens mikroböcker är för tekniska så tror jag att Hultkrantz och Nilssons bok har gått för långt åt andra hållet – åtminstone för dem som avser att läsa nationalekonomi på högre nivåer. Jag kan ha blivit indoktrinerad genom åren, men jag tror att matematik och figurritning har en roll att spela – även på grundnivån. Sedan kan man alltid diskutera omfattning och inriktning.

Det positiva med boken är ändå helt klart ansatsen. Låt mig vara klar på en punkt; med Hultkrantz och Nilssons bok borde kritiken mot nationalekonomi som en "autistisk" vetenskap om inte försvinna så åtminstone minska. Den här boken har en fyllig diskussion och koppling till "verkligheten" utanför lärosalarna. Betydelsen och grunden för olika antaganden och metodfrågor lämnas inte därhän utan ges en rejäl diskussion. Detta är ett välkommet inslag! Jag är själv skeptisk till att metoddiskussioner är så lågt prioriterade, om inte i den faktiska forskningen, så åtminstone i läroböcker och undervis-

ning. Den institutionella ansatsen och diskussionerna i den senare delen av boken är klart läsvärda. Ett annat inslag, som jag inte kan låta bli att nämna eftersom jag själv är intresserad av det och har skrivit om det, är att man explicit diskuterar och analyserar nätverksexternaliteter. Ett intressant och relevant område som knappast diskuteras i andra grundböcker. Ett klart plus att man fört in den diskussionen.

Men om man nu är positiv till införandet av dessa inslag så måste detta ske på bekostnad av något, såvida inte läroboken ska bli oproportionellt lång. Och ett försök att göra en lärobok mindre "autistisk" borde inte få annat än applåder. Men det borde gå att bygga ut de traditionella delarna och ändå ha kvar mycket av de intressanta diskussionerna som gör boken läsvärd. Vissa av de nyare delarna kunde också, ärligt talat, helt utgå eller kraftigt reduceras. Kapitel 8 om organisationer är t ex givetvis intressant och en diskussion om varför vi överhuvudtaget har företag känns relevant, men merparten av kapitlet känns mer som företagsekonomi. Mycket av överkursmaterialet kunde också helt och hållet strykas, tex vissa portföljvalsresonemang och ekonometriska diskussioner. Andra delar, i synnerhet inom de traditionella områdena, borde inte vara överkurs utan skulle istället kunna skrivas enklare. Författarna har t ex en intressant modell om varför kollektiva varor kommer att underproduceras på en fri marknad (kapitel 9). Modellen är dock så pass komplex att det är överkursmaterial. Det finns mycket enklare modeller som kan visa varför kollektiva varor kan vara problematiska, som man skulle kunna ta med istället utan att behöva vara överkursmaterial.

Andra problem med avsnittet om kollektiva varor är att man blir tvungen att gå igenom grundläggande skatteteori för att väga för- och nackdelar

med statliga ingripanden mot varandra (avsnitt 9.3). Skatteteorin har inget i sig med kollektiva varor att göra utan måste tas med för att den inte behandlats tidigare. Det hade varit bättre med en rejäl genomgång i början av boken där också skatteteorin gått igenom. Detta belyser återigen problemet med att lägga för lite tyngd på de traditionella mikroekonomiska bitarna.

Författarna tycks ha en förkärlek för experimentell ekonomi. Från och till i boken hänvisas till experimentella situationer och hur försökspersoner har betett sig när de deltagit i olika experiment, såsom i fångarnas dilemma och ultimatum-spel. Författarna tycks t o m vara så begeistrade av denna nationalekonomiska genre att de i förordet föreslår att boken ska kompletteras med en mikrobok med experimentell inriktning! Det är inte speciellt konstigt att de därför också explicit tar med Tverskys och nobelpristagaren Kahnemans ”prospekteori”. Måhända är detta relevant och kommer att ingå i framtida mikroekonomiska grundböcker. Men i så fall tycker jag ändå att man i rättvisans namn ska nämna något om den kritik som denna ”teori” utsatts för istället för att kalla bara konstatera att ”forskningen [...] långtifrån [är] avslutad”.

En andra version borde så snart som möjligt tas fram. Boken har en del felhänvisningar. Definitioner av vissa begrepp (såsom isokost) saknas eller kommer för sent (såsom producent-

överskott). Källförteckningen är inte fullständig. Jag tycker också figurerna skulle kunnat ritas bättre; linjer slutar lite för tidigt eller för sent. Det må vara en pedantisk detalj, men jag tycker det är viktigt för helhetsintrycket. Benämningar som nämns i texten saknas ibland också i figurerna (t ex skrivs det om p^* i texten till figur 14.1 som inte finns utsatt i figuren).

Sammanfattningsvis kan man säga att det är ett lovvärt försök som i synnerhet kommer att passa dem som vill få en insyn i samhällsekonomisk analys men inte avser att läsa vidare. Men grunderna är för kortfattade och summariska. Standardteorin har man gjort tunn för att istället ge utrymme för, i och för sig, intressanta följdiskussioner. Man kan säga att det är en avancerad form av Klas Eklunds (2001) lärobok med inriktning mot mikroekonomi.

Även om jag tycker att det ofta saknas diskussion och problematisering kring olika metodfrågor och att institutionernas roll borde understrykas mer i läroböckerna så tror jag inte denna bok i den här upplagan är redo för att anammas som huvudbok...än.

Mikael Stenkula,

fil dr vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet

REFERENS

Eklund K (2001) *Vår Ekonomi: en introduktion till samhällsökonomin*, Prisma, Stockholm